

Своєрідний прояв травми — виникнення *негативних* ідентичностей, коли ціла група розглядається не просто як «інші» або «чужі», а й як джерело погрози і небезпеки. Тому виникає особливе *табу* на ідентифікацію з такою групою. Подібні *негативні* ідентифікації — теж прикмета часу в умовах кризи.

В. П. Колісник, доктор юридичних наук, професор

ПЕРСПЕКТИВИ ПРОВЕДЕННЯ РЕФЕРЕНДУМУ ЯК ПРАВОВОГО ЗАСОБУ ПОДОЛАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ

З метою подолання перманентної політичної кризи в Україні, усунення сучасних викликів та загроз, пов'язаних з анексією частини української території та штучною дестабілізацією в окремих регіонах (зокрема, східних та південних), дехто з політиків, посадовців та пересічних громадян пропонують призначити і провести референдум. На референдум, який сприймається як одна із головних форм безпосередньої демократії, котра здатна вгамувати політичні пристрасті та перевести їх у конструктивну площину громадсько-політичної дискусії, пропонується винести питання визначення форми державно-територіального устрою України, перетворення окремих областей на автономні утворення або ж навіть на суб'єктів федерації, децентралізації бюджетних та публічно-владних відносин, надання російській мові статусу державної тощо. Однак, крім політичної привабливості та удаваної перспективності такого шляху, існують численні пастки та юридичні застереження, які можуть поставити під сумнів не лише доцільність, а й конституційність призначення та проведення такого референдуму. Причому не лише в межах окремих областей та міст, а й у всеукраїнському масштабі.

Передусім слід наголосити на тому, що згідно з ч. 1 ст. 72 Конституції України «всеукраїнський референдум призначається Верховною Радою України або Президентом України відповідно до їхніх повноважень, встановлених цією Конституцією». Причому Верховна Рада України може призначити всеукраїнський референдум лише в одному випадку, тобто тоді, коли постає питання про зміну території України. У Законі України «Про всеукраїнський референдум» міститься категоричне застереження винятково про так званий «ратифікаційний референдум», тобто такий всеукраїнський референдум, який полягає в прийнятті громадянами України рішення лише щодо затвердження закону про ратифікацію міжнародного договору про

зміну території України. Передбачається, що спочатку глава держави має укласти міжнародний договір щодо зміни території України. Потім Верховна Рада України має надати згоду на обов'язковість такого міжнародного договору шляхом ухвалення відповідного Закону. І лише після цього український парламент зобов'язаний ухвалити постанову щодо проведення всеукраїнського референдуму. Інших умов чи випадків призначення всеукраїнського референдуму Верховною Радою України ні Конституція України, ні поточне українське законодавство не передбачають. А за народною ініціативою питання про зміну території не може бути винесене на референдум.

Президент України може призначити всеукраїнський референдум лише у разі внесення змін до розділів I, II та XIII Конституції України. Однак виконавчач обов'язків глави держави такого права не має, а призначення та проведення такого всеукраїнського референдуму повинні відбуватися винятково за умови дотримання демократичної процедури, передбаченої ч. 1 ст. 156 Конституції України.

Іноді окремі політичні сили, депутати та протестувальники посилаються на положення ст. 5 Конституції України щодо виняткового права народу визначати та змінювати конституційний лад. Дійсно, таке право належить народові, однак, по-перше, реалізувати його можна лише в порядку, передбаченому Розділом XIII Конституції України. По-друге, спроби обґрунтувати можливість проведення місцевого референдуму з питань набуття Україною статусу федеративної держави чи надання російській мові статусу державної мови посиланням на ст. 5 Конституції України не можуть визнаватися коректними та прийнятними, оскільки право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить винятково всьому народові України, а не територіальним громадам чи його окремій частині.

Узагалі за загальним правилом предметом місцевого референдуму можуть бути лише ті питання, які віднесені до відання місцевого самоврядування. Оскільки вказані вище питання не віднесено до предметів відання та повноважень жодного з органів місцевого самоврядування, то й призначити місцевий референдум з цих питань жодна рада (у тому числі й обласна) не має права. Але навіть шляхом ухвалення нового Закону про місцеві референдуми таке право не може бути визнане за відповідними органами місцевого самоврядування, оскільки воно суперечило б правовій доктрині та Конституції України.

Досить дивно, нелогічно та непереконливо виглядають сентенції стосовно того, що «нова київська влада» начебто не дослухається до вимог південно-східних регіонів України, нехтує їх інтересами. Особливо з огляду на те, що, маючи протягом багатьох років переважну більшість представників саме

від Партії регіонів України практично в усіх органах місцевого самоврядування на Сході та Півдні, а протягом останніх майже чотирьох років — і на владному Олімпі (йдеться про главу держави, парламент, уряд, центральні та місцеві органи виконавчої влади тощо), тоді теперішні «активісти» чомусь не піднімали питання ні про децентралізацію, ні про федералізацію, ні про другу державну мову. Хоча вся система публічної влади була в руках політиків, які завжди позиціонували себе як виразники інтересів перш за все населення східних та південних областей і саме тут мали левову частину свого електорату. За примітивною риторикою про примарну «фашизацію» та начебто «масові порушення прав російськомовного населення» (які існують переважно в численних пропагандистських міфах російських посадовців, медіа та їх викривленій уяві) криється спроба штучно дестабілізувати політичну ситуацію в Україні та остаточно зруйнувати українську державність, й без того ослаблену попереднім політичним режимом. Тим режимом, який нагадує скоріше «злочинний синдикат» з його численними системними зловживаннями у вигляді масової корупції, «відкатів», запровадженням наскрізної системи «наглядачів» над регіонами та привабливими підприємствами, непотизму (кумівства), непрофесіоналізму, знищення залишків конкуренції, формування монополізації економіки, розкрадання бюджетних коштів тощо. Напевно саме задля того, аби відволікати громадськість від розслідування тих зловживань та з метою уникнути політичної (а можливо, і юридичної) відповідальності за формування такої системи публічного урядування, здійснюються численні спроби нав'язати референдуми, здатні ще більше розхитати політичну систему України, розбалансувати понівечену економіку та остаточно розколоти українське суспільство.

Ю. Ю. Калиновський, доктор філософських наук, професор

УКРАЇНЬСКА СОБОРНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАТИВНИЙ ЧИННИК БУТТЯ ПРАВОВОГО СУСПІЛЬСТВА

У сучасній Україні вкрай загострилися дезінтеграційні процеси, які загрожують існуванню самої державності. Саме тому ідея соборності, філософія соборності становить те об'єднавче тло, що сприяє подоланню цивілізаційного розриву і є надактуальною для подальшої розбудови України як правової, демократичної держави. Зазначимо, що без втілення в життя ідеї соборності не може розвиватися і правове суспільство, яке є полем для самореалізації громадян незалежно від мовної, культурної та релігійної приналежності.